Ovidiana. Un traducător uitat: C.I. Săvescu

Traian DIACONESCU

Key-words: *Greco-Latin culture, poetic language, metrics, translation/ traductology*

Receptarea operei lui Ovidiu în literatura română coboară în secolul al XVI-lea, al XVII-lea şi al XVIII-lea, dar o bogată şi variată valorificare se va realiza în secolul al XIX-lea şi al XX-lea (Lascu 1972). După eliberarea Dobrogei de sub stăpânirea otomană (1877), receptarea lui Ovidiu a sporit şi s-a diversificat. Inaugurarea statuii lui Ovidiu, în anul 1887, va deveni un simbol cultural şi politic care va resuscita destinul lui Ovidiu în spiritualitatea românească. Atunci s-a instituit un cerc literar „Ovidiu" care a organizat un Congres naţional studenţesc cu reprezentanţi ai românilor de peste graniţă (1894) şi care a editat revista „Ovidiu" (1898-1910). La sfârşitul secolului al XIX-lea procesul receptării era încă modest, dar dinamic şi variat.

Secolul al XX-lea realizează însă o receptare bogată şi complexă, sincronizând cultura română, în acest sector, cu marile culturi europene. În acest secol s-au publicat traduceri superioare, ediţii de text cu scop didactic, monografii remarcabile, studii, articole, eseuri, conferinţe, dar şi lucrări literare (poeme, romane, piese de teatru), opere plastice şi muzicale inspirate de viaţa şi opera lui Ovidiu. Toate acestea dovedesc preţuirea acordată de oamenii de cultură şi artă din Romania poetului latin relegat la Tomis. Pentru cunoaşterea mai bună a receptării lui Ovidiu în spaţiul cultural românesc se impune publicarea, într-un proxim viitor, a unei bibliografii complete şi a unei ediţii academice bilingve. Aceste lucrări de referinţă vor putea şi vor trebui să intre în circulaţie internaţională. Prin aceste cărţi fundamentale, Ovidiu, simbol al latinităţii europene, şi cultura română vor avea de câştigat[1].

Poetul Iuliu Cezar Săvescu (1866-1903) a asimilat cu fervoare cultura greco-latină, îndeosebi ca autodictat. În liceu avusese ca profesor pe Bonifaciu Florescu, iar la examenul de bacalaureat fusese felicitat de Odobescu. Citise cu ardoare poemele lui Homer, Pindar, Anacreon şi, de asemenea, creaţiile lui Vergiliu, Horaţiu şi Ovidiu. Participase la cercurile simboliste patronate de Macedonski şi a tradus din literatura greacă *Antigona* lui Sofocle şi din literatura latină elegii din ciclul *Amores* de Ovidiu. A tradus, selectiv, din Dante şi Edgar A. Poe dovedind pasiune pentru marii poeţi europeni şi vocaţie de tălmăcitor.

[1] Vezi volumul omagial *Publius Ovidius Naso*, în care se află studiul lui N. Lascu (Lascu 1957: 333–580).

BDD-A866 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.227.114.125 (2024-04-26 15:44:58 UTC)

Predilecţia lui Săvescu pentru cultura antică se explică prin spiritul său rafinat şi prin temperamentul său romantic. Este un poet care pendulează între exaltare şi decepţie, tulburat de chemări celeste, de nostalgia altor orizonturi, un poet imaginativ, oniric, fantast, dar şi plastic, vizual descriptiv. Temperamentul este romantic, expresia poetică este însă simbolistă sau parnasiană. Recursul la metodologia antică şi la exoticul oriental sunt elemente parnasiene, dar cultivarea sugestiei şi a misterului au rezonanţe simboliste.

Reminiscenţele culturii antice (Săvescu 1984) sunt investigate cu funcţii parnasiene sau simboliste şi luminate de o infrastructură filosofică clasicizantă. Poemele *La Fântâna Blanduziei*, *Pe muntele Situ*, *Campestres*, *Carmen* etc. includ teme şi motive horaţiene sau vergiliene. Ecourile antice sunt asociate cu o viziune luminoasă sau macabră asupra vieţii, dovedind că antichitatea este o proiecţie a eu-lui său[2]. Saturat de problemele sociale, poetul îşi caută fericirea într-un mediu arcadic (natură, umbre, banchete), simţindu-se astfel egal cu zeii, trăind vârsta de aur a omenirii când domnea libertatea neîngrădirii la nivel biologic şi spiritual. Poetul Săvescu trăieşte la o răscruce de vremuri când, în literatură, se interferează clasicismul, romantismul şi modernismul. Aceste direcţii culturale şi estetice se reflectă în creaţia sa poetică.

În lirica erotică, poetul Săvescu transfigurează nu numai iubirea împărtăşită, ci, cu predilecţie, iubirea neîmpărtăşită sau trădată. Aceste ultime ipostaze ale iubirii le descoperă în elegiile traduse din opera de tinereţe a lui Ovidiu. Poetul român întâlneşte, aşadar, un model poetic care consună cu concepţia sa despre artă şi lume.

Pentru analiza critică a traducerilor lui Săvescu din elegiile lui Ovidiu, prezentăm mai jos originalul latin şi versiunea sa românească[3]. Prima traducere echivalează *Elegia III*, 7 din ciclul *Amores*. A fost publicată, mai întâi, în „Liga literară", I, 1894 nr. 9–10, p. 297–299.

> At non formosa est, at non bene culta puella,/ At, puto, non votis saepe petita meis./ Hanc tamen in nullos tenui male languidus usus,/ Sed jacui pigro crimen onusque toro,/ Nec potui cupiens pariter cupiente puella/ Inguinis effeti parte juvante frui./ Illa quidem nostro subjecit eburnea collo/ Brachia, Sithonia candidiora nive,/ Osculaque inseruit cupidae luctantia linguae,/ Lascivum femori supposuitque femur,/ Et mihi blanditias dixit, dominumque vocavit,/ Et quae praeterea publica verba juvant;/ Tacta tamen veluti gelida mea membra cicuta,/ Segnia propositum destituere suum./ Trancus iners jacui, species et inutile pondus,/ Nec satis exactum est, corpus an umbra forem./ Quae mihi ventura est, siquidem ventura, senectus,/ Quum desit numeris ipsa juventa suis?/ Ah! Pudet annorum: quod me juvenemque virumque/ Nec juvenem nec me sensit amica virum./ Sic flammas aditura pias aeterna sacerdos/ Surgit, et a caro fratre verenda soror./ At nuper bis flava Chlide, ter candida Pitho,/ Ter Libas officio continuata meo;/ Exigere a nobis angusta nocte Corinnam,/ Me

[2] Reminescenţele din poeţi latini sunt asociate cu o stare de suflet şi cu o atitudine filosofică în faţa vieţii. Iată un pasaj semnificativ dintr-o schiţă în proză cu titlul *Greşeala*: „Îmi aduc aminte de viaţa de şcoală şi de versurile *Tytire, tu patulae recubans sub tegmine fagi*. Aceste gânduri îmi readuseră încetul cu încetul melancolia. Nemulţumirea, veşnica nemulţumire, care m-a urmărit totdeauna şi pretutindeni, îşi reluă locul obişnuit în inima mea şi puterea ei stăpânitoare o simţii până în adâncul sufletului" (Săvescu 1984: 177). Aşadar, Săvescu nu e un parnasian, ci un simbolist, în creaţia căruia versurile din poeţii antici devin semne care se înalţă la simbol reflectând universul său interior.

[3] Reproducem versiunea românească a *Elegiei III*, 7 din volumul lui Iuliu Cezar Săvescu (1984).

BDD-A866 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.227.114.125 (2024-04-26 15:44:58 UTC)

memini numeros sustinuisse novem./ Num mea Thessalica languent devota veneno/ Carpora; num misero carmen et herba nocent,/ Sagave punicea defixit nomina cera/ Et medium tenues in jecur egit acus?/ Carmine laesa Ceres sterilem vanescit in herbam,/ Deficiunt laesae carmine fontis aquae,/ Ilicibus glandes cantataque vitibus uva/ Decidit, et nullo poma movente fluunt:/ Quid vetat et nervos magicas torpere per artes?/ Forsitan impatiens fit latus inde meum./ Huc pudor accessit facti: pudor ipse nocebat;/ Ille fuit vitii causa secunda mei./ At qualem vidi tantum tetigique puellam!/ Sic etiam tunica tangitur ipsa sua./ Illius ad tactum Pylius juvenescere possit,/ Tithonosque annis fortior esse suis./ Haec mihi contigerat; sed vir non contigit illi./ Quas nunc concipiam per nova vota preces?/ Credo etiam magnos; quo sum tam turpiter usus,/ Muneris oblati poenituisse deos./ Optabam certe recipi: sum nempe receptus;/ Oscula ferre: tuli; proximus esse: fui./ Quo mihi fortunae tantum; quo regna sine usu?/ Quid nisi possedi dives avarus opes?/ Sic aret mediis taciti vulgator in undis,/ Pomaque, quae nullo tempore tangat, habet;/ A tenera quisquam sic surgit mane puella,/ Protinus ut sanctos possit adire deos./ Sed non blanda, puto, non optima perdidit in me/ Oscula; non omni sollicitavit ope./ Illa graves potuit cuereus adamantaque durum/ Surdaque blanditiis saxa movere suis:/ Digna movere fuit certe vivosque virosque;/ Se neque tunc vixi, nec vir, ut ante, fui./ Quid juvat, ad surdas si cantet Phemius aures;/ Quid miserum Thamyran picta tabella juvat?/ At quae non tacita formavi gaudia mente;/ Quos ego non finxi disposuique modos!/ Nostra tamen jacuere velut praemortua membra/ Turpiter, hesterna languidiora rosa,/ Quae nunc ecce rigent intempestiva valentque,/ Nunc opus exposcunt militiamque suam./ Quin istic pudibunda jace, pars pessima nostri./ Sic sum pollicis captus ut ante tuis./ Tu dominam fallis; per te deprensus inermis,/ Tristia cum magno damna pudore tuli./ Hanc etiam non est mea dedignata puella/ Molliter admota sollicitare manu./ Sed postquam nullas consurgere posse per artes/ Immemoremque sui procubuisse videt;/ « Quid me ludis? « ait, « quis te, malesane, jubebat/ Invitum nostro ponere membra toro?/ Aut te trajectis Aeaea venefica lanis/ Devovet, aut alio lassus amore venis.»/ Nec mora; desiluit tunica velata recincta;/ Et decuit nudos proripuisse pedes;/ Neve suae posset intactam scire ministrae,/ Dedecus hoc sumta dissimulavit aqua. (*Elegia III*, 7)

Iubita mea nu-i oare destul de drăgălaşe,/ Şi nurii feţei sale destul de-atrăgători?/ Nu m-am rugat de dânsa, n-am plâns destulă vreme,/ După o dulce noapte alăturea de ea?/ Cu toate astea-n braţe, ca-n lanţuri am ţinut-o,/ Dar vai! blestem asupra-mi, pe patu-mi am căzut,/ Secat de orice viaţă şi fără de putere,/ Un corp inert şi rece, ca putredul buştean./ Nu, flacăra ce-n mine ardea mistuitoare,/ Puternică ca focul ascuns în sânul ei,/ N-avu de astă dată, n-avu nici o putere,/ Să mai deştepte partea secată de plăceri./ Curatele ei braţe, ca fulgul de zăpadă,/ Ce leneş se aşterne pe muntele Sitù,/ Strângeau ca-n foc grumazu-mi şi buzele-i aprinse/ Păreau de foc o ploaie ce buzele-mi topea./ Rătundele ei pulpe alunecau pe-a mele,/ Căta să-mi dea viaţă prin mii gâdilături,/ Zicea că dânsa-i sclava şi eu învingătorul,/ Şi nu era mişcare, şi nu erau cuvinte,/ Prin care să nu caute la lupt-a m-aţâţa./ Dar vai, a mele membre, vrăjite de blestemuri,/ Rămas-au nemişcate şi-n stare nu mai fură/ Să împlinească pofta ce-n sânul ei ardea;/ Eram un corp de piatră, lipsit de-orice simţire,/ Un trunchi uscat de vreme, şi dâns-ar fi putut/ Să-ntrebe dacă doarme c-o umbră sau c-un om./ Ce trebuie să fie în trista bătrâneţe,/ De-o fi s-ajung vreodată, când azi în floare vârstei,/ O dată să ţiu pieptul în stare nu am fost?/ Ruşine, vai! Ruşine, de mii de ori ruşine,/ Când porţi un nume-n lume de tânăr şi de om!/ Şi dulcea mea iubită ne-având prilej să vadă/ Că-ntr-adevăr sunt tânăr şi-ntr-adevăr bărbat./ Curată ca fecioara, ce merge să păzească/ În temple focul sacru, ea patul părăsi!/ Aşa cum se

BDD-A866 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.227.114.125 (2024-04-26 15:44:58 UTC)

desparte o soră de un frate./ Era odinioară un timp în care Clida,/ De două ori sub mine gemuse neîntrerupt,/ Şi Pita cea bălaie, şi Liba suspinase,/ De trei ori fiecare sub pieptul meu aprins./ Şi dacă bine aminte mi-aduc, pe-o scurtă noapte,/ Alături de Corina, de dânsa aţâţat,/ De nouă ori asaltul l-am dat cu multă laudă,/ Luptând şi unul şi-altul de-acelaşi foc împinşi./ Dar astăzi fi-va oare tesalica otravă,/ Ce-mi ţine-n lâncezeală ai corpului meu nervi?/ Să fie vreun descântec, vreo iarbă veninoasă,/ Să fie vrăjitoarea ce numele mi-a scris/ Pe table cartagene, şi care îmi înfipse/ Undreaua ei vrăjită adâncă în ficaţi?/ Când vrăjile usucă chiar spicul plin şi mândru/ Schimbându-l într-o iarbă uscată, fără suc,/ Când seacă şi izvorul fântânilor, când face,/ Desprinsă din stejarul semeţ, să cază ghinda,/ Ciorchinul de pe viţă şi orice fruct din pom/ De ce n-ar face oare şi nervii să bolească?/ Desigur, vrăjitoarea s-a pus în a mea cale;/ Şi dacă se gândeşte vreunul la ruşinea/ Ce-o simte-n astă stare, va zice ca şi mine,/ Ruşinea fu şi dânsa o cauză ce m-a-nvins./ Ce dulce! Ce frumoasă era! Ş-acum aminte/ Mi-aduc, şi ce voioasă de mine se lipea,/ Ca haina ce se strânge de corp de tot aproape./ Alăturea de dânsa bătrânul rege Pylos/ Re-ntinerit deodată s-ar fi simţit, şi Thiton/ Puteri ce nu-i da vârsta putea să dobândească./ Ea fuse pentru mine femeie, însă eu/ N-am fost, n-am fost în stare să semăn a bărbat!/ Ce noi dorinţi putea-voi să dobândesc de-acum!/ Desigur însuşi zeii, scârbindu-se de mine,/ Se vor căi de darul cu care-mbogăţiră/ Fiinţa ce-naintea femeii a roşit./ Ardeam de pasiunea de-a fi primit de dânsa,/ Am fost primit, şi buza-i pe inimă-mi şedea,/ O sărutai, alături de sânu-i vrui să dorm,/ Dormii; dar unde este folosul, fericirea,/ Ce-ar fi putut să tragă oricare muritor!/ Am fost ca şi un rege ce are-o ţară mândră,/ Dar fără să domnească; am fost ca şi avarul,/ Ce beat de strălucirea averii, mărmurit/ Rămâne în mijlocul grămezilor de aur./ Astfel Tantal perfidul de sete se usucă,/ În chiar mijlocul apei, şi vede lângă dânsul,/ În pomi gustoase fructe, dar niciodată în stare/ De ele să se-atingă sărmanul nu va fi./ Tot astfel sacrul preot, când zorile s-arată,/ În patu-i cald îşi lasă curata lui soţie,/ Şi merge să slujească pe-ai cerului stăpâni. (*Elegia III*, 7)

Acest poem, cum vedem, transfigurează starea sufletească a unui tânăr care mărturiseşte îndurerat „neputinţa incidentală” în amor. Această „iubire frustrată” este un topos în lirica latină. Personajele elegiei ovidiene sunt mediteraneene şi dezinvoltura confesiunii ne cucereşte. Poetul latin îmbină tandreţea şi galanteria cu gesturi şi replici dure, directe, senzuale; expresie a psihologiei şi a mentalităţii romane.

Iuliu Cezar Săvescu a tradus parţial acest poem, şi anume versurile 1–54, lăsând deoparte finalul elegiei, adică versurile 55–74, din motive pe care nu le putem preciza. Versiunea lui Săvescu a rămas până astăzi singura traducere românească a acestei elegii ovidiene[4] ocolită, probabil, pentru tema sa şi pentru expresia literară slobodă.

Privind critic versiunea lui Săvescu în raport cu originalul latin, observăm că este o parafrază poetică, nu o traducere filologică. Poetul român amplifică versul latin, dublându-l sau triplându-l, sporind textul original neaşteptat de mult. Acest mod de prelucrare cultiva traducerea *ad sensum*, nu *ad verbum*, procedeu frecvent la interpreţii din veacul al XIX-lea. Săvescu nu a urmat modelul tălmăcirilor din Ovidiu realizate de Eminescu sau Hasdeu. Eminescu tradusese în metru original[5], vers pe vers, iar Hasdeu, în metru echivalent (Diaconescu 1991: 183–187), dar tot

[4] Precizăm că regretata traducătoarea ciclului de elegii *Amores* – ne referim la Maria Valeria Petrescu – a eliminat, fără justificare, acest poem antologic.

[5] Eminescu tradusese distihul elegiac *Donec eris felix multos numerabis amicos/ Tempora si fuerint nubila solus eris*, *Tristia I*, 9, 5–6 astfel: „Până vei fi fericit, număra-vei amici o mulţime/ Cum se vor întuneca vremile, singur rămâi”.

BDD-A866 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.227.114.125 (2024-04-26 15:44:58 UTC)

vers pe vers. Săvescu prelucrează textul original, ajungând la adaptare poetică, nu la traducere fidelă.

Meritul lui Săvescu în istoria traducerilor din opera lui Ovidiu constă totuşi în selectarea unui metru echivalent inspirat şi în cultivarea unui limbaj poetic expresiv. Poetul român foloseşte un metru echivalent, ca Hasdeu, adică un vers iambic de 14 silabe pentru echivalarea hexametrului latin, alternând cu un vers iambic de 13 silabe pentru transpunerea pentametrului latin. Aşadar, distihul elegiac latin este echivalat cu un distih iambic românesc de 14/13 silabe. Acest metru muzical, frecvent în poezia românească, va fi folosit, în secolul al XX-lea de Teodor Naum în traducerea operei de exil a lui Ovidiu. Altă virtute a versiunii lui Săvescu constă în limbajul său artistic. Poetul a intuit stilul lui Ovidiu şi are harul de a prelucra expresiv, la nivel denotativ şi conotativ, claviatura polifonică ovidiană.

A doua traducere a lui Iuliu Cezar Săvescu din poemele lui Ovidiu este *Elegia III*, 12 tot din ciclul *Amores*, volumul de debut al poetului latin. Această elegie a fost tradusă în întregime, dar a rămas în manuscris. A fost publicată în ediția N. Davidescu din 1926 şi în ediția Ion Popescu-Sireteanu din anul 1993. Pentru analiza critică a traducerii, reproducem mai jos textul latin şi versiunea românească.

> Quis fuit ille dies, quo tristia semper amanti/ Omina non albae concinuistis aves?/ Quodve putem sidus nostris occurrere fatis;/ Quosve deos in me bella movere querar?/ Quae modo dicta mea est, quam coepi solus amare,/ Cum multis vereor ne sit habenda mihi./ Fallimur; an nostris innotuit illa libellis?/ Sic erat: ingenio prostitit illa meo./ Et merito: quid enim formae praeconia feci?/ Vendibilis culpa facta puella mea est./ Me lenone placet, duce me perductus amator,/ Janua per nostras est adaperta manus./ An prosint dubium: nocuerunt carmina certe;/ Invidiae nostris illa fuere bonis./ Quum Thebae, quum Troja forent, quum Caesaris acta;/ Ingenium movit sola Corinna meum./ Aversis utinam tetigissem carmina Musis,/ Phoebus et inceptum destituisset opus!/ Nec tamen ut testes mos est audire poëtas:/ Malueram verbis pondus abesse meis./ Per nos Scylla, patri eanos furata capillos,/ Pube premit radibos inguinibusque canes;/ Nos pedibus pennas dedimus, nos crinibus angues;/ Victor Abantiades alite fertur equo./ Idem per spatium Tityon porreximus ingens,/ Et tria vipero fecimus ora cani;/ Fecimus Enceladon jaculantem mille lacertis,/ Ambigue captos virginis ore viros;/ Aeolios Ithacis inclusimus utribus Euros;/ Proditor in medio Tantalus amne sitit./ De Niobe silicem, de virgine fecimus ursam;/ Concinit Odrysium Cecropis ales Ityn./ Jupiter aut in aves, aut se transformat in aurum,/ Aut secat imposita virgine taurus aquas./ Protea quid referam Thebanaque semina, dentes;/ Qui vomerent flammas ore, fuisse boves;/ Flere genis electra tuas; auriga, sorores;/ Quaeque rates fuerint, nunc maris esse deas/ Aversumque diem mensis furialibus Atrei,/ Duraque percussam sexa secuta lyram?/ Exit in immensum fecunda licentia vatum,/ Obligat historica nec sua verba fide./ Et mea debuerat falso laudata videri/ Femina; credulitas nunc mihi vestra nocet. (*Elegia III*, 12)

> Ce zi a fost aceea atât de-ntunecată,/ În care voi, lugubre şi triste zburătoare,/ Mi-ați proorocit că veşnic voi fi nenorocit/ În dulcile amoruri? Ce stea nenorocită/ A strălucit pe fruntea fatalului destin?/ Ce zei mă persecută? Frumoasa ce iubisem/ Şi care odinioară jura pe zei şi soare/ Că nu va ştii de altul decât de mine singur,/ Mă face azi a crede că are mii amanți./ Mă-nşel? Sau nu avură putere a mele versuri/ S-o facă cunoscută, s-o ştie-ntreaga Romă?/ O, nu! Dar numai mie şi versurilor mele/ Se datoreşte totul şi toți acei iubiți,/ Dar cine mă împinse, vai! cine m-a orbit/ S-o cânt,

BDD-A866 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.227.114.125 (2024-04-26 15:44:58 UTC)

să-i ştie lumea cerească frumusețe?/ Şi-acuma dacă-şi vinde pe bani oricare noapte,/ Eu singur sunt de vină, eu singur am făcut/ Din cântece nebune, nebuni cu toți s-alerge/ La dânsa; da, eu singur, eu singur i-am adus/ Şi însăşi a mea mână deschise poarta ei!/ La ce mai sunt dar bune cântările duioase!/ La ce! Nu ştiu; dar ele desigur c-au vărsat/ Otrava cea mai cruntă şi cea mai zdrobitoare/ Pe-ntreaga-mi fericire./ Pe când puteam să cânt,/ Să cânt cetatea Tebei şi-a Troiei sau pe Cezar/ Cu faptele-i ilustre, de ce un singur nume,/ O singură ființă, Corina, a făcut/ Să curgă mii de flăcări pe inima mea tristă,/ De ce n-a făcut cerul ca versurile mele/ Să fie reci ca gheața şi Phoebus pentru ce/ Mă ajută în calea pe care am păşit?/ Cu toate astea nimeni în versuri nu se-ncrede./ De ce a mele vorbe nu fură trecătoare?/ Vai Scylliu, care smulse albiții peri din cap/ Bătrânului său tată, noi am voit să-i dăm/ Un cârd de câini ce urlă prelung, îngrozitor,/ Noi pus-am la picioare aripi fâşiitoare/ Şi coarnele-mpletit-am cu şerpi otrăvitori/ Iar pe copilul mândru lui Atlas luptătorul/ Făcutu-l-am să zboare pe cai înaripați./ Tot noi am pus pe Titiu în mijlocul pustiei/ Şi pus-am unui câine trei capete hidoase/ Şi-o coamă-n care şerpii lucioşi se împletesc./ Tot noi lui Encelade i-am dat o sută brațe,/ Săgeți ca să repeadă şi vrajului tot noi/ I-am dat puteri să-njuge la farmecele sale/ Să facă ce-i va place din ori şi ce erou./ Eolicele vânturi tot noi le-ncarcerarăm/ În peşterile negre a regelui Etol./ Prin noi Tantal perfidul, ajunse ca să fie/ Muncit de-o cruntă sete, de-o sete ce îl arde/ Şi gâtul îi usucă în sânul apei chiar./ Tot noi din Neobea făcurăm rece stâncă/ Şi din frumoasa nimfă ursoaică-ngrozitoare/ Şi pasărea lui Cecrops pe Itis ca să cânte,/ În pasăre sau aur schimbăm pe Joe tatăl/ Sau limpezile unde le spintecă cu pieptul/ Sub forma unui taur, răpind cu el o nimfă./ Mai este trebuință să spui şi de Proteu,/ De dinții lui din care născutu-s-au tebanii?/ Voi spune c-au fost tauri ce flăcări răsuflau,/ Că moartea ta plângând-o nenorocit Faeton,/ Din ochii sorii tale curgeau de ambră râuri?/ Că sprintene corăbii s-au preschimbat odată/ În zeități de apă; că ziua se stinsese/ Când a văzut ospățul scârbos al lui Atreu,/ Că stânci făr' de viață prindeau simțire, limbă/ La dulcile acorduri ce lirele scoteau?/ Desigur poezia şi gândurile-aprinse,/ N-au margini, nu se-njugă la cruntul adevăr,/ Se pierd în admirare şi-n năluciri mărețe/ Şi eu despre Corina destule poate-am spus:/ Neadevăruri multe, cum inima-mi şoptise,/ Dar ele mă pierdură. Amanți, de ce-ați crezut? (*Elegia III*, 12)

Poemul de mai sus include un topos frecvent în lirica latină, anume iubirea trădată. Poetul lăudând în versuri frumusețea Corinei, a făcut-o celebră şi astfel curtezanii din Roma au sedus-o. Ovidiu se învinuieşte pe sine de această paradoxală situație. Subiectul poetic este transfigurat într-un limbaj poetic retoric, mitologic. Finalul este memorabil şi include o *ars poetica* ovidiană: *Exit in immensum fecunda licentia vatum/ Obligat historica nec sua verba fide/ Et mea debuerat falso laudata videri/ Femina; credulitas nunc mihi vestra nocet* („Libertatea fecundă a poeților este fără măsură/ Cuvintele lor nu obligă la adevăr istoric/ Şi iubita mea trebuia să pară fals lăudată/ Credulitatea voastră mă vatămă[6] astăzi").

Traducerea poetului român, confruntată cu originalul latin dezvăluie aceleaşi scăderi şi virtuți pe care le-am relevat în analiza tălmăcirii *Elegiei III*, 7. Iuliu Cezar Săvescu nu traduce *ad verbum*, ci *ad sensum* textul latin. De aceea, el amplifică mult, dublând adesea numărul versurilor latine. Elegia latină are 44 versuri, iar

[6] Acest vers are caracter premonitoriu. Poetul va fi exilat în anul 8 î.Hr. pentru două motive, mărturisite de poet, *carmen et error*. Prin *carmen* înțelegem elegiile sale erotice care se opuneau programului de redresare morală a societății romane inițiat de Augustus, iar prin *error* un motiv care constituie un *mister* nedezvăluit de poet şi nedescifrat de exegeți.

BDD-A866 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.227.114.125 (2024-04-26 15:44:58 UTC)

versiunea sa românească 74 versuri. Varianta românească este, aşadar, o prelucrare în care parafraza are rol dominant. Acest mod de a traduce era însă un loc comun în vremea în care scria Săvescu.

Versiunea propusă de Săvescu are totuşi şi certe calităţi. Acestea sunt, precum precizam anterior, metru echivalent inspirat şi limbajul artistic sugestiv. Prin utilizarea ritmului iambic şi a măsurilor alternative de 14/13 silabe precum şi prin versurile fluide şi muzicale, Iuliu Cezar Săvescu preia torţa traducerilor ovidiene în versuri albe de la Hasdeu şi devine un precursor remarcabil al lui Th. Naum. Truda lui de traducător reprezintă un experiment util şi numele lui trebuie inclus în istoria receptării lui Ovidiu în cultura română.

În urma analizei critice a traducerilor poetului Iuliu Cezar Săvescu din elegiile lui Ovidiu din ciclul *Amores* putem formula aceste concluzii:

1. Poetul Săvescu este confin, în lirica de dragoste, cu poetul Ovidiu. În poemele traduse din opera de tinereţe a lui Ovidiu, Săvescu se redescoperă pe sine. Tema iubirii frustrate sau a iubirii trădate, amorul galant, spiritul ludic şi retoric se îmbină în poeme care se disting prin veracitate psihologică şi prin expresivitate poetică.

2. Traducerile lui Săvescu sunt prelucrări amplificate ale textului latin. Poetul român nu traduce textul latin *ad verbum*, vers pe vers, ci *ad sensum*, parafrazând şi dublând numărul versurilor latine. Aceste scăderi ale versiunilor sale sunt compensate de calităţi evidente, anume de metru funcţional şi de limbajul artistic polifonic. Săvescu este un poet inspirat, nu un versificator pedestru.

3. Prin elegiile traduse, Săvescu ne-a lăsat moştenire un experiment util care reflectă o concepţie despre tălmăciri de la sfârşitul veacului al XIX-lea. El este un precursor talentat al marilor traducători din secolul trecut şi un slujitor cu har în istoria receptării operei lui Ovidiu în cultura română.

Bibliografie

Diaconescu 1991: Traian Diaconescu, *B.P. Haşdeu şi opera de exil a lui Ovidiu*, „Limba română", Chişinău, p. 183–187

Lascu 1972: N. Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj, Dacia.

Lascu 1957: N. Lascu, *Ovidiu în România*, în vol. *Publius Ovidius Naso*, Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 333–580.

Săvescu 1984: Iuliu Cezar Săvescu, *Scrieri*, ediţie îngrijită de Ion Popescu Sireteanu, Bucureşti, Minerva.

L'*Ovidienne*. Un traducteur oublié: C.I. Săvescu

La réception de l'oeuvre de Ovide dans la littérature roumaine descend vers le XVI-ème siècle. Les traductions de Cezar Iuliu Săvescu (1860-1903) représentent une étape notable de la valorisation de l'œuvre d'Ovide dans l'œuvre d'un poète roumain romantique et symboliste. En sélectant des élégies érotiques similaires à son tempérament, c'est-à-dire, *Amores III*, 7 et III, 82, il interprète l'originel latin *ad sensum*, nu *ad verbum*, utilisant un mètre modern et un langage poétique polyphonique. Par ses traductions oubliées il est un précurseur de grands traducteurs d'Ovide du XX-ème siècle, lorsque la réception d'Ovide en Roumanie fait des pas importants pour la synchronisation avec les grandes cultures européennes.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi
România

BDD-A866 © 2008 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.227.114.125 (2024-04-26 15:44:58 UTC)